

TRANSLACJA BULLI *DE SALUTE ANIMARUM* I DOKUMENTÓW KORYGUJĄCYCH GRANICE DIECEZJI WARMIŃSKIEJ W 1861 I 1922 ROKU

W drugiej połowie XVIII wieku wraz z terytorialną ekspansją państwa pruskiego zmieniała się radykalnie jego struktura narodowościowa i wyznaniowa. Duże znaczenie dla tego procesu miały trzy wojny śląskie w latach 1740–1763, zabór Rzeszypospolitej oraz wojny napoleońskie. W 1795 roku Prusy zamieszkiwało około 7,5 mln ludzi, w tym 3 mln katolików, lecz po Kongresie Wiedeńskim zakończonym w 1815 roku liczba mieszkańców tego państwa wzrosła raptownie do 15 mln ludzi. W tym czasie wyrównały się także proporcje między wyznawcami katolicyzmu i protestantyzmu. Zmianom demograficznym i społecznym towarzyszyły zmiany polityczne i terytorialne. Wymienione czynniki sprawiły, że pilnej regulacji wymagało dostosowanie struktur i administracji Kościoła katolickiego w państwie pruskim.

W 1816 roku król pruski wysłał do Rzymu swych przedstawicieli, posła Bartholda Georga von Niebuhr, ministra wyznań Karla von Altenstein i dyrektora Departamentu do Spraw Wyznań Karla Augusta von Hardenberg, by uzgodnili porozumienie ze Stolicą Apostolską. Szczególnie ważne i pilne dla pruskich negocjatorów było unormowanie granic diecezji katolickich w państwie pruskim oraz obsadzanie stolic biskupich kandydatami lojalnymi wobec władz. Jeszcze przed wydaniem bulli papieskiej dokonano reorganizacji sieci diecezjalnej w Bawarii, Wirtembergii, Badenii, Hesji, Nassau, Hanowerze i Wolnym Mieście Frankfurcie. Papież Pius VII 16 sierpnia 1821 roku wydał bullę *De salute animarum*, która na nowo regulowała przebieg granic diecezji katolickich w Prusach. Wykonawcą bulli papieskiej król Fryderyk Wilhelm III mianował biskupa warmińskiego Józefa Hohenzollerna, a ze strony świeckiej wyznaczył Ministerstwo Wyznań, reprezentowane przez tajnego radcę rządowego Johanna Heinricha Schmeddinga¹.

W odniesieniu do diecezji warmińskiej bulla papieska nadawała jej (obok diecezji wrocławskiej) status diecezji wyjątej (*exempta*), co oznaczało bezpośrednie podporządkowanie Stolicy Apostolskiej. Do diecezji warmińskiej przyłączono teren oficjalatu pomezkańskiego, katolickiej pozostałości dawnej diecezji pomezkańskiej, od końca XVI wieku związanej z diecezją chełmińską. Bulla formalnie znosiła też nieistniejącą po 1525 roku diecezję pomezkańską. W ten sposób jurysdykcji biskupów warmińskich poddano teren Żuław Wielkich i Małych oraz Powiśla (dekanat

---

¹ A. Kopiczko, *Reorganizacja Kościoła katolickiego w Prusach na podstawie bulli „De salute animarum”*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, tom XII, red. J. Walkusz, Lublin 2013, s. 65–73.

malborski, sztumski, dzierzgoński, nowostawski i żuławski). W diecezji warmińskiej znalazło się 30 pomezzańskich kościołów parafialnych i 13 filialnych, a ogólna liczba parafii w tej diecezji wzrosła do 113 oraz 29 filii (dodatkowo dwie kaplice na prawach filii)².

Bulla *De salute animarum* formalnie znosiła też odłączoną od Kościoła katolickiego po 1525 roku diecezję sambijską. Istniejące na tym terenie trzy świątynie katolickie (Królewiec, Kłajpeda, Szyłgały) zostały włączone do diecezji warmińskiej. Ponadto jurysdykcji biskupa warmińskiego Józefa Hohenzollerna poddano należąca do diecezji chełmińskiej parafię w Oliwie, ale tylko do końca życia tego hierarchy kościelnego³.

Przyłączenie do diecezji warmińskiej terenu dawnego oficjalu pomezńskiego budziło wiele zastrzeżeń i wątpliwości. W odniesieniu do biskupa warmińskiego Józefa Hohenzollerna można mówić nawet o dezaprobacie i sprzeciwie, czego wyraz duchowny dał w swych pamiętnikach. Uregulowania graniczne były na tyle nieprecyzyjne, że miasto Kwidzyn, siedziba pruskiej regencji, formalnie nie miała jasno zdefiniowanej przynależności kościelnej. Ostatecznie mieszkających tam nielicznych katolików włączono do wiejskiej parafii w Tychnowach należącej do diecezji warmińskiej, ale oczywista stała się wówczas konieczność korekty granicy tej diecezji. Wspomina o tym w 1871 roku w urzędowym piśmie diecezji warmińskiej rektor Seminarium Duchownego w Braniewie Franciszek Hipler: „W ścisłym związku z Chełmnem pozostawała część terenów dawnej diecezji pomezńskiej, [...], aż do rozporządzenia bulli *De salute animarum*. [...] Gdy sytuacja Kościoła katolickiego w Prusach po walkach wyzwoleniczych została na nowo uregulowana za sprawą wspomnianej bulii, część pomezńska zarządzana przez oficjała malborskiego przeszła do diecezji warmińskiej, przejęcie zaś jej przez biskupa dokonało się 21 września 1821 roku. Różnorodne przykre doświadczenia skłoniły wkrótce biskupa do decyzji o zwrocie, gdzie to tylko możliwe, przekazanych terenów; okazało się to jednak bezskuteczne, i ostatecznie pięć dekanatów, które później (1830) zredukowano do trzech, na trwałe przekazano do diecezji warmińskiej. W kontekście dokładnego ustalenia granic z diecezją chełmińską poczyniono również ustalenia, które zostały zatwierdzone przez dekrety rzymskie z 8 lipca 1854 roku i 15 maja 1859 roku, że także miasto Kwidzyn z okolicą na gruncie dotychczasowej praktyki powinno należeć do diecezji warmińskiej, dokładniej zaś do dekanatu sztumskiego”⁴.

Wspomniane przez Franciszka Hiplera porozumienie biskupów chełmińskiego i warmińskiego z władzami pruskimi w 1859 roku, dokonało się za wiedzą i aprobatą Stolicy Apostolskiej i króla Fryderyka Wilhelma IV. Dokument końcowy już za

² W. Zawadzki, *Oficjalat pomezński w latach 1601–1821*, ZH LXXII (2007), z. 1, s. 23–52; A. Kopiczko, *Reorganizacja Kościoła katolickiego w Prusach*, s. 76, 78.

³ A. Eichhorn, *Die Ausführung der Bulle „De salute animarum” in den einzelnen Diözesen des Preussischen Staates durch den Fürstbischof von Ermland, Prinz Joseph Hohenzollern*, ZGAE 5 (1874), s. 114–115; A. Kopiczko, *Ustrój i organizacja diecezji warmińskiej w latach 1525–1772*, Olsztyn 1993, s. 46–54; Tenże, *Reorganizacja Kościoła katolickiego w Prusach*, s. 78.

⁴ F. Hipler, *Der pomesanische Antheil der Diözese Ermland*, w: PDE 11 (1878), s. 126; *Briefe, Tagebücher, Regesten des Fürstbischofs von Ermland Joseph von Hohenzollern*, w: MHW.BW, Bd. III, Braunsberg 1883, s. 47; W. Zawadzki, *Budowa kościoła św. Trójcy w Kwidzynie w świetle korespondencji kościelnej*, RE 20 (2006), s. 401.

panowania Wilhelma I został zaaprobowany i podpisany przez układające się strony w różnym czasie: przez króla pruskiego Wilhelma I – 27 kwietnia 1861 roku, przez biskupa warmińskiego Geritza – 1 października 1861 roku, przez biskupa chełmińskiego Marwitza – 5 października 1861 roku. Druk dokumentu w Dzienniku Urzędowym Regencji Królewskiej w Kwidzynie nosi datę 20 listopada 1861 roku.

Nowe ustalenia graniczne pomiędzy diecezją warmińską i chełmińską z 1861 roku dotyczyły nie tylko wspomnianych już okolic Kwidzyna, a dokładniej powiatu kwidzyńskiego, ale również powiatu szczycieńskiego, nidzickiego, ostródzkiego, morąskiego, pasłęckiego i suskiego, czyli całej granicy południowej diecezji warmińskiej.

Ryc. 1. Przebieg granicy między diecezją warmińską i chełmińską w 1861 roku

Kolejna zmiana granicy diecezji warmińskiej musiała nastąpić po zakończeniu pierwszej wojny światowej. Pozostawała ona w ścisłym związku z utworzeniem 15 listopada 1920 roku Wolnego Miasta Gdańska, autonomicznego miasta-państwa będącego pod ochroną Ligi Narodów. Papież Pius XI 21 kwietnia 1922 roku podjął decyzję o wyłączeniu z diecezji warmińskiej i chełmińskiej parafii, które znalazły się na terytorium Wolnego Miasta Gdańska i utworzeniu Administratury Apostolskiej w Gdańsku. Stosowny dekret został opublikowany w *Acta Apostolicae Sedis* 8 maja 1922 roku. Diecezja warmińska utraciła na rzecz Administratury Apostolskiej w Gdańsku cały dekanat nowostawski (parafie: Nowy Staw, Nowy Dwór Gdański, Boręty, Żuławki, Niedźwiedzica, Lichnowy, Lubieszewo, Marynowy, Nowa Cerkiew, Ostaszewo, Świerki, Cyganek) oraz 6 parafii z dekanatu malborskiego (Gnojewo, Lasowice Wielkie, Mątowy Wielkie, Kończewice, Miłoradz i Pogorzałą Wieś) czyli ogółem 18 parafii. Odtąd Nogat był rzeką graniczną między diecezją warmińską i administraturą gdańską⁵.

I. BULLA PAPIESKA *DE SALUTE ANIMARUM*
Z 16 LIPCA 1821 ROKU

[1] B U L L A⁶
OPISUJĄCA
KOŚCIOŁY KRÓLESTWA PRUSKIEGO

[2]

[3] **Pius Biskup**
Sługa Sług Bożych
na
Wieczną Rzecz Pamiątkę

O zbawienie dusz, wzrost Religii Katolickiej zatroskani, pełniąc nasz Apostolski obowiązek staraliśmy się zawsze poznać to wszystko, co przystoi porządkowi duchowemu wierzących w Chrystusa i jest mu użyteczne. W tym właśnie celu już od dłuższego czasu zastanawialiśmy się nad sytuacją tych krain, które obecnie podlegają władzy Najjaśniejszego Księcia Fryderyka Wilhelma, Króla Pruskiego, starając się by dzięki jego pomocy i wielkoduszności uporządkować tam w sposób możliwy do wykonania problematykę religijną.

⁵ *Directorium divini officii dioecesis Warmiensis iussu et auctoritate domini D. Augustini Bludau 1921, Brunsbergae 1921, s. 20–21, 24–25.*

⁶ Uwierzytelniony przez władze kościelne (oficjał i wikariusz generalny warmiński Martin Fotschki) i państwowe (tajny radca rządowy Johann Heinrich Schmedding) łaciński tekst bulli *De salute animarum*, stanowiący podstawę tłumaczenia, znajduje się w zbiorach Archiwum Diecezji Elbląskiej w Elblągu. Tekst bulli publikowano także w *Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten* 12 (1821), s. 113–152.

Zawsze dotychczas jawiła się przed Naszymi oczyma trudna sytuacja tych krain i nigdy nie przestaliśmy opłakiwać ogromnych strat, wynikłych za dawnych przewrotów, które sprawiły, tak niegdyś pięknie kwitnące i bogate Kościoły Niemiec zostały odarte z dawnego splendoru i pozbawione swych dóbr zasobnych, doprowadzone do nędznego stanu, ku wielkiej szkodzi Religii Katolickiej i samychże Katolików.

Trudności obecnych czasów nie pozwoliły znakomitemu Narodowi Niemieckiemu na przywrócenie dawnego stanu świetności Kościoła, dlatego też podjęliśmy wszelkie wysiłki i należytą pilność, by temu złu, w takiej przynajmniej mierze zaradzić, która dałaby szansę utrzymania w tych krainach Religii Katolickiej i zapewniła środki konieczne i stosowne do zbawienia wierzących w Chrystusa.

Tym Naszym staraniom wyszedł jakoby naprzeciw godzien pochwały Król Pruski, którego życzliwości doświadczyliśmy. Wdzięcznym sercem śledzimy jego pełne dobrej woli poczynania w sprawie Katolików, którzy w tak znacznej liczbie są jego poddanyymi, szczególnie w przydzielonej mu dużej części prowincji nadreńskich. Dzięki temu pomyślnie i szczęśliwie mogliśmy dojść do ugody, uwzględniając okoliczności miejsc i wygodę mieszkańców, aby nadać Kościołowi nowy status, określić granice diecezji, obsadzić poszczególne wakujące stolice własnymi, godnymi i zdolnymi Pasterzami.

To wszystko, co jest tu wyraźnie słowo w słowo wyrażone, czyli to wszystko, co dotyczy czy to kościołów, czy kapituł, ich zniesionych dawnych praw i prerogatyw, zniesienia, zmiany, reorganizacji czy też [4] podziałów diecezji, nowemu podporządkowaniu metropolitalnemu, odebraniu praw metropolitalnych, My po uzyskaniu zgody tych wszystkich, których to dotyczy – opierając się na Naszym pełnym rozeznaniu i dojrzałym namyśle, wreszcie wykonując w pełni Naszą Apostolską władzę, biorąc pod uwagę, że katedra w Akwizgranie została całkowicie zniesiona i zniszczona, anulujemy wakującą Biskupią Stolicę Akwizgrańską i nadajemy jej Kapitulie status zwykłej Kolegiaty, jednocześnie podporządkowując ją Biskupstwu i Kapitulie katedralnej w Corvey oraz opactwu w Neuzell. To samo dotyczy innego opactwa, mianowicie oliwskiego, jednakże dopiero wtedy, gdy zawakuje ono po osobie Wielebnego Brata Józefa Hohenzollerna, Biskupa Warmińskiego obecnego Opata Oliwskiego. Spełniając łaskawie życzenia Narodu Niemieckiego potwierdzone wstawienictwem Króla, na chwałę Wszechmogącego Boga, na cześć św. Piotra Księcia Apostołów, siedzibie w Kolonii, nie mającej w Niemczech równej sobie dawnością i honorem przywracamy na wieczne czasy godność Kościoła Metropolitalnego, jak również tejże Metropolii podporządkujemy jako sufraganie biskupie Kościoły w Trewirze, w Münster i w Paderborn.

Kościół Poznański, pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła podnosimy do godności Kościoła Metropolitalnego i łączymy go na stałe z innym Archidiecezjalnym Kościołem, mianowicie Gnieźnieńskim pod wezwaniem św. Wojciecha, wakującym skutkiem dobrowolnie złożonej na Nasze ręce i przez Nas przyjętej rezygnacji Wielebnego Brata Ignacego Raczyńskiego. Wielebnemu Bratu Tymoteuszowi Gorzeńskiemu, obecnemu Biskupowi Poznańskiemu powierzamy całkowitą władzę i administrację tegoż Kościoła Gnieźnieńskiego i ustanawiamy go Arcybiskupem Gnieźnieńskim i Poznańskim, nakazując mu stałe używa-

nie tytułu Arcybiskupa Gnieźnieńskiego i Poznańskiego, jednocześnie poddając mu jako Metropolicie sufraganię Kościół Biskupi Chełmiński.

Oświadczamy zarazem, że Kościół Wrocławski i Warmiński są i pozostają nadal podporządkowane Świętej Stolicy.

Udzielamy wszystkim Arcybiskupom i Biskupom i potwierdzamy wszelkie i poszczególne uprawnienia, prawa, pierwszeństwa, prerogatywy i przywileje, takie, z jakich korzystają okoliczni Arcybiskupi i Biskupi.

Co zaś dotyczy Kapituły Metropolitalnej Kościoła w Kolonii, ustanowimy w niej dwie godności, Prepozyta, która ustępuje tylko biskupiej, oraz jako druga godność Dziekana. Dziesięć będzie Kanonikatów Rzeczywistych (Gremialnych) i cztery Honorowe, ponadto osiem Wikariatów, czyli Prebend.

Kapituła Archidiecezjalnego Kościoła Gnieźnieńskiego będzie w przyszłości składała się z jednej tylko godności Prepozyta oraz sześciu Kanonikatów, druga natomiast Arcybiskupia Poznańska Kapituła będzie posiadała dwie godności, mianowicie Prepozyta i Dziekana, osiem Kanonikatów Zwyczajnych, cztery Kanonikaty Honorowe i osiem Wikariatów, czyli Prebend.

W Kościołach katedralnych w Trewirze i w Paderborn Kapituła będzie składała się z dwu godności, jednej mianowicie Prepozyta, [5] drugiej zaś Dziekana, z ośmiu Kanonikatów Rzeczywistych, czterech Kanonikatów Honorowych i sześciu Wikariatów, czyli Prebend.

W Kościele Katedralnym w Münster Kapituła będzie posiadała dwie godności, mianowicie Prepozyta i drugą Dziekana, osiem Kanonikatów Rzeczywistych, cztery Kanonikaty Honorowe, osiem Wikariatów, czyli Prebend.

Kapituła Katedralna Kościoła Chełmińskiego będzie składała się z dwu godności, mianowicie z Prepozyta i z Dziekana, z ośmiu Kanonikatów Rzeczywistych, czterech Kanonikatów Honorowych i z sześciu Wikariatów, czyli Prebend.

Kapitułę Wrocławskiego Kościoła Katedralnego będą tworzyły dwie godności, mianowicie jedna Prepozytorska i druga Dziekańska, dziesięć Kanonikatów Rzeczywistych, z których pierwszy obejmie Prebendę Scholastyka, sześciu Kanonikatów Honorowych i ośmiu Wikariatów, czyli Prebend.

I wreszcie, co dotyczy Biskupiego Kościoła Warmińskiego, jego Kapituła Katedralna pozostaje w dotychczasowym stanie prawnym, z tym jednakże, że My i Nasi następcy, Papieże Rzymscy zastrzegamy sobie prawo do ukształtowania tej Kapituły w przyszłości zgodnie z normami obowiązującymi Kościoły w Królestwie Pruskim.

Następnie, w każdym z wyżej wymienionych Katedr, tak Arcybiskupich, jak i Biskupich duszpasterstwo parafian będzie ogólnie należało do Kapituły, praktycznie natomiast do jednego z wyraźnie wyznaczonych Kanoników, takiego który zda egzamin zgodny z przepisami świętego prawa, zostanie zatwierdzony przez Ordynariusza. i będzie korzystał z pomocy Wikariuszy. W każdej z tych Kapituł Ordynariusz powinien wyznaczyć dwu odpowiednich kanoników, z których jeden będzie pełnił funkcję Penitencjarza, drugi natomiast w ustalone dni będzie wyjaśniał wiernym Pismo św. czyli pełnił powinność Teologa.

Oświadczamy, że Honorowi Kanonicy Kapituł nie są zobowiązani do osobistej rezydencji i do pełnienia obowiązków chórowych, jednakże przysługuje im, tak, jak Kanonikom Rzeczywistym miejsce w chórze i możliwość sprawowania funkcji kościelnych.

My, natomiast dla większej ozdoby i splendoru wspomnianych Kościołów wszystkim wspomnianym Prałatom i Kanonikom wyraźnie potwierdzamy zezwolenie na korzystanie z insygniów, z których dotychczas korzystali, a o ile byłoby to potrzebne na nowo go udzielamy.

Każdej z wyżej wymienionych kapituł katedralnych, istniejących aktualnie lub w przyszłości, udzielamy i nadajemy władzę, by pod przewodnictwem Arcybiskupów, czy też Biskupów zgromadzeni na Kapitule mieli prawo wydawać nowe statuty bardziej dogodne dla swoich Kościołów Arcybiskupich i Biskupich, dotyczące zwłaszcza codziennej służby w chórze, dobrego, pomyślnego, i skutecznego zarządzania sprawami duchowymi i materialnymi, zwłaszcza pobierania i rozdzielania *codziennych należności*, ściągania ciężących zadłużeń, w tym kar za zawinioną nieobecność podczas Służby Bożej, notowania wszystkich obecnych i nieobecnych, urządzania ceremonii i nabożeństw i wszystkiego, co do nich jest potrzebne, zgodnie ze statutami, zarządzeniami, uchwałami Kapituł i dekretami, jednakże tylko tym, które nie sprzeciwiają się prawu i uczciwości, świętym kanonom, Konstytucjom Apostolskim i Dekretom Soboru Trydenckiego. Nadajemy wieczny przywilej spisania i wydania tych statutów, które będą uchwalone pod przewodnictwem i za aprobatą właściwych Arcybiskupów i Biskupów, a które to należy spisać, tak spisane przedyskutować, nadać im bardziej poprawną formę, niektóre zmienić i wreszcie wydać drukiem. Będą mogły uczynić to osoby, w danym czasie do tego upoważnione. Sprzeciwiający się takim statutom podlegają karom.

Ustaliliśmy już liczbę Godności, Kanoników i Wikariuszów, czyli Prebendarzy zarówno w Kapitułach Metropolitalnych jak i Katedralnych. Postanawiamy obecnie, aby aktualnie i na przyszłość [6] do godności w Kapitule, i do Kanonikatów dopuszczano tylko tych, którzy spełniają następujące wymagania: przyjęli wyższe święcenia, sprawowali jakąś pożyteczną dla Kościoła funkcję w ciągu pięciu lat, względnie byli czynni w duszpasterstwie, byli Profesorami Teologii bądź Prawa Kanonicznego, albo pomagali któremuś z Biskupów w Prusach w zarządzaniu diecezją czy też osiągnęli laur doktorski Świętej Teologii lub Prawa Kanonicznego. Te warunki zawieszamy jednakże, gdy chodzi o poszczególne uzasadnione przypadki na okres dziesięcioletni od daty wydania obecnego pisma. Godności kapitulne, jak i sam kanonikat, mogą osiągnąć duchowni bez względu na stan i pochodzenie. Ustanawiamy w kościołach katedralnych w Münster i we Wrocławiu po jednej Prebendzie kanonicznej, która ma być przyznawana jednemu z Profesorów miejscowego Uniwersytetu, który jednakże posiada uprawnienia kanoniczne do objęcia takiego kanonikatu. Ponadto postanawiamy, że zarówno Prepozyt Kościoła Parafialnego św. Jadwigi w mieście Berlinie, jak i Dziekan Komisarz Kościelny w Hrabstwie Kłodzkim powinni zostać kooptowani do Wrocławskiej Kapituły Katedralnej jako Kanonicy Honorowi i w związku z tym korzystać z równych praw i zajmować pozycję zgodną z datą ich nominacji. Kanoników Honorowych z wymienionych Diecezji winno się wybierać z grona Archiprezbiterów, chwalebnie w swoich diecezjach pracujących.

Co zaś dotyczy w tym przypadku szybkiego skompletowania wyżej wymienionych Kapituł, na ten raz upoważniamy naszego niżej wymienionego Wykonawcę Naszego Dokumentu, aby w każdym z tych Kościołów na Prałatury, Kanonikaty jak i Wikariaty, czyli aktualnie wakujące Prebendy brakujące do wyrównania liczby

przez Nas określonej, na mocy delegowanej sobie specjalnie Władzy Apostolskiej i w Jej Imieniu obsadził godnymi i przydatnymi duchownymi. Ci, którzy zostaną przez niego dopuszczeni do owych Prałatur i Kanonikatów, powinni w ciągu sześciu miesięcy postarać się u Naszej Datarii o dokumenty prowizji i zatwierdzenia. Gdyby się jednak zdarzyło, że w którejkolwiek z Metropolii lub Katedr znajdujących się w Królestwie Pruskim Dygnitarze, Kanonicy i Wikariusze, czyli Prebendariusze prawnie i kanoniczne ustanowieni i dotychczas żyjący, przewyższają liczbą ilość przez Nas określoną, wówczas wzmiankowany Wykonawca Apostolski, po zwołaniu i wysłuchaniu wszystkich zainteresowanych, albo uzyska dobrowolne zrzeczenie się wszystkich, bądź niektórych i w ten sposób spełni swoje zadanie, bowiem Najjaśniejszy Król zapewnił zrzekającym się godziwe dożywotnie utrzymanie. Jeżeli jednak nie dojdzie do zrzeczenia, lub liczba zrzeczeń będzie niewystarczająca, wówczas ci, którzy przekroczą liczbę Prałatów, Kanoników i Wikariuszy a uzyskali te stanowiska później, w przypadku, gdy rezydują przy swoich Kościołach i chcą w dalszym ciągu być Kanonikami, względnie Wikariuszami, mają jako nadliczbowi, w dalszym ciągu posiadać te same prawa i prerogatywy i otrzymywać te same dochody, co do ilości i jakości, jakie dotychczas otrzymywali. Jeżeli jednak w jakikolwiek sposób zawakują te beneficja, które dotychczas posiadali, nie mogą one być przekazane innym. Należy je uważać za wygasłe, a to dlatego, by w przyszłości w tych Kapitułach ściśle była [7] zachowana ustalona liczba. Jeżeli w którejś Kapitułe Kanonicy korzystają z mniejszych dochodów, niż te, które mają otrzymać ich następcy, nie przysługuje im prawo do dodatków, chyba, że Wykonawca Apostolski w poszczególnych przypadkach obdarzy ich takimi dodatkami.

W przyszłości, kiedy pojawią się nowe wakaty, wówczas My i nasi Następcy Biskupi Rzymscy zastrzegamy Sobie, że Prepozytura, która jest największą godnością po biskupiej w wyżej wymienionych Kościołach Arcybiskupich i Biskupich, jak również w mającej powstać Kolegiacie Akwizgrańskiej, wakująca w miesiącu styczniu, marcu, maju, lipcu, wrześniu i listopadzie będzie udzielana przez Nas, podobnie, jak to dotychczas ma to miejsce z Kapitułą Wrocławską. Co zaś dotyczy Dziekanatów we wzmiankowanych Kościołach Metropolitalnych i Katedralnych, jak również w mającej powstać Kapitułe Kolegiackiej przy Kościele Akwizgrańskim wakujących w pozostałe sześć miesięcy, to obsadzanie tych stanowisk będzie należało do odpowiednich Arcybiskupów i Biskupów. Co do Wikariatów czyli Prebend w wymienionych Kościołach, bez względu na to, w którym miesiącu zawakują, pozostawiamy ich obsadzanie właściwym Arcybiskupom i Biskupom.

Chcemy okazać Narodowi Niemieckiemu wieść miłą, godnemu pochwały Królowi Prus pożądaną, bowiem zatrzymując i potwierdzając prawo wyborów w Kościołach Transreńskich, które jednakże w Kościołach Cisreńskich, na mocy Rozporządzenia Apostolskiego w roku 1801 zostało cofnięte, ponieważ obecnie wszystkie te Kościoły znajdują się pod świeckim władztwem Króla, powyższe prawo wyborów im przywracamy, podobnie jak posiadają Kapituły Kościołów, należących do Niemiec, mianowicie w Kolonii, Trewirze, Wrocławiu, Paderborn i w Münster. Postanawiamy i zarządzamy, że po odrzuceniu innych dotychczas stosowanych metod i zwyczajów, jak również różnic w sposobie wybierania i postulacji, jak żądanie pochodzenia ze stanu szlacheckiego, również te kapituły, skoro tylko zostaną zreformowane otrzymują uprawnienia, że w przypadku wakatu Biskupa zmarłego

poza Rzymem, lub rezygnującego ze swej Diecezji, względnie jego dymisji (z wyjątkiem przypadku obecnego wakatu w Kościołach Kolońskim i Trewirskim) w ciągu zwyczajowych trzech miesięcy winni zebrać się urzędowo Prałaci oraz Kanonicy i wybrać z pośród duchownych, mieszkańców Królestwa Pruskiego nowych Biskupów, odpowiednich jednakże i uczynić to zgodnie z zasadami prawa kanonicznego, zachowując przy tym normy świętych kanonów. Prawo do uczestniczenia w tych wyborach i głosowania posiadają Kanonicy tak Rzeczywiści, jak Honorowi, nie wykluczając przy tym tych, którzy z powodu reorganizacji Kapituły znaleźli się dożywotnio w gronie kanoników ponadliczbowych.

W związku z Kapitułami Biskupimi Warmińską i Chełmińską, jak również Arcybiskupimi w Gnieźnie i w Poznaniu, obecnie ze sobą powiązanymi, [8] jako rzecz nową nakazujemy, by Kanonicy Gnieźnieńscy i Poznańscy łącznie przystępowali do wyboru Arcybiskupa. Co zaś dotyczy wakującej Stolicy Biskupiej Kościoła Wrocławskiego, udzielamy specjalnej władzy pięciu znajdującym się w niej Prałatom, mianowicie Prepozytowi, Dziekanowi, Archidiakonowi, Scholastykowi i Kustoszowi, ośmiu Kanonikom Rezydencjalnym którzy obecnie są Kanonikami tego Kościoła, by postąpili tym razem poraz pierwszy, podczas kanonicznego wyboru, w sposób i we formie wyżej podanej.

Z wyników takich wyborów należy sporządzić oryginał dokumentu i zwyczajnym sposobem wysłać go do Stolicy Apostolskiej. Gdy elekcja została przeprowadzona w sposób kanoniczny i dany elekt zostanie uznany za zdolnego do tej godności, o czym opinie zaciągnie Papież od któregoś z Biskupów lub Arcybiskupów Królestwa Pruskiego. Oni, kierując się instrukcją wydaną z polecenia świętej pamięci Urbana VIII, Naszego Poprzednika, mają pilnie wybadać przydatność kandydata. Tego rodzaju wybory będą przez Nas i Naszych Następców uznawane za ważne i potwierdzone dokumentem Apostolskim

Ponadto, we wszystkich miastach, tak Arcybiskupich, jak Biskupich powinno być Seminarium Duchowne, istniejące podtrzymane, nieistniejące jak najszybciej założone, któreby wyżywiło odpowiednią ilość tych, którzy winni być wykształceni i wychowani według reguł Soboru Trydenckiego. Liczba ich powinna być dostosowana do obszerności Diecezji i jej potrzeb. Liczbę taką powinien określić Wykonawca tego Dokumentu. Natomiast pozostawiamy sądowi i roztropności Arcybiskupa Gnieźnieńskiego i Poznańskiego albo założenie Seminarium w każdym z tych miast, albo jedno tylko i to w mieście Poznaniu, gdzie są odpowiedniejsze większe budynki, mogące pomieścić Seminarium. Niech postąpią tak, jak będzie wymagała korzyść ich Kościołów.

Zanim jednak przystąpimy do faktycznego podziału, oddzielenia, zmiany przynależności poszczególnych Miejsc i Parafii, które mają być wyłączone z pod jurysdykcji dotychczasowych Ordynariuszy oraz przyłączania ich wraz z inkorporacją do innych Diecezji według Naszego najlepszego rozeznania w Panu, zarazem po wysłuchaniu Wielebnych Braci Naszych Kardynałów świętego Kościoła katolickiego Przełożonych Kongregacji *De Propaganda Fide*, dla uniknięcia jakichkolwiek błędów w jurysdykcji duchownej i w rozgraniczeniach, pełnią władzy Apostolskiej określamy i postanawiamy, że winno się to dokonywać zgodnie z niżej podanym sposobem:

Diecezja Metropolitalna Kościoła Kolońskiego będzie utworzona z sześciuset osiemdziesięciu sześciu parafii, znajdujących się częściowo po lewej, częściowo po prawej stronie Renu. Po lewej stronie będą te Parafie, które należały do zniesionej obecnie diecezji Akwizgrańskiej; które należą do prowincji Kolońskiej, Düsseldorfskiej Akwizgrańskiej, ponadto Parafie Miasta Kolonii i Akwizgrańskie Kościoły Kantonalne, o nazwach Bergheimersdorff – Bonna, inaczej Bonn – Brehl – Kerpen – Lechenich – Lessenich – Loevenich – Meckenheim – Münstereiffel – Zolbiacum, inaczej Zülpich – Krefeld – Dahlen – Dormägen – Elsen – Gladbach – Neuß – Urdingen – Viersen – Burtscheid – Marcodurum inaczej Düren – Erkelenz – Eschweiler – Geilenkirchen – Gemünd – Heinsberg – Juliacum inaczej Jülich – Linnig – Montjoie [9] oraz Niddeggen łącznie ze swoimi kościołami pomocniczymi i przyłączonymi, które obecnie, w wymienionych prowincjach znajdują się na terenie Królestwa Pruskiego. Od kościołów Kantonalnych odłączamy Parafie pomocnicze i przyłączone, znajdujące się poza terenem Królestwa i vice versa, Kościoły pomocnicze i przyłączone poprzednio należące do Kantonalnych, znajdujące się poza granicami Królestw, przyłączamy do Kantonalnych, istniejących w Królestwie. Dotyczy to również Kościołów Kantonalnych Biskupstwa w Liège, którego tymczasowy zarząd będzie przekazany Wikariuszowi Kapitulnemu w Akwizgranie i będzie obejmował następujące Kościoły Kantonalne: Kronenburg – Eupen – Malmеды – Niederkrüchten – Schleiden oraz St. Vith razem z ich kościołami pomocniczymi i przyłączonymi, znajdującymi się na terenie pruskim oraz sześć parafii pomocniczych o nazwach: Afden – Alsdorf – Merkstein – Roldau – Ubach oraz Welz – obecnie zależnych od parafii Kantonalnej Herkerad, znajdujących się poza Królestwem Pruskim. Ponadto w prowincji Akwizgrańskiej do Diecezji Trewirskiej należeć będzie dziewiętnaście Parafii o następujących nazwach: Allendorff – Blankenheim – Dollendorff – Holleath – Lommersdorf – Mardenfeld – Marmagn – Reifferscheidt – Rescheid – Rigsdorff – Rohr – Schmittheim – Schönberg – Steinfeld – Tondorff – Wellhofen oraz Wildenburg, łącznie z przyłączonymi do nich kościołami. Natomiast na prawym brzegu Renu w prowincjach Kolońskiej, Düsseldorfskiej i Koblenckiej wszystkie parafie z okolic Duetz, Düsseldorf, Essen i Siegburg wraz ze wszystkimi złączonymi z nimi kościołami, jednakże z wyjątkiem Parafii Römershagen, która została przyłączona do Diecezji Paderborn i Parafii Hachenburg oraz Marienstädt, które znajdują się na terenie Księstwa Nassau.

Diecezja Trewirska zostaje zwolniona ze związku z Metropolią Mechlińską i poddana jako Sufragania Metropolii Kolońskiej. W ramach granic Królestwa Pruskiego będzie posiadała sześćset trzydzieści cztery parafie znajdujące się na lewym brzegu Renu, to znaczy te wszystkie parafie, które aktualnie posiada i które są na terenie prowincji Trewirskiej. Następnie z części zniesionej Diecezji Akwizgrańskiej, w obrębie prowincji Koblenckiej należeć będą prócz samego miasta Koblenz również Kościoły nazwane kantonalnymi: Ahdenau – Ahrweiler – Andernach – Boppart – Kastellaun – Cochem – Kreuznach – Kaisersesch – Kirchberg – Kirn – Lützerath – Mayen – Münstermayfeld – Niederzissen – Oberwesel – Polch – Pünderich – Remagen – Rübenach – Simmern – Sobernheim – St. Goar – Stromberg – Treiss – Ulmen – Wanderath oraz Zell wraz ze swoimi Kościołami pomocniczymi i z nimi złączonymi, które w opisie z roku 1801 Diecezji w Metz były jej przypisane, następnie czasowo poddane przez Stolicę Apostolską Trewirskiemu Administratorowi

Kapitulnemu. Na prawym brzegu Renu, ze wszystkich Kościołów, należących do Prus, które przedtem należały do Diecezji Trewirskiej i znalazły się w uczynionym przez Nas spisie diecezji francuskich, sporządzonym w roku 1801 gdzie zostały od tej Diecezji odłączone i zarządzane są dotychczas na podstawie Naszej decyzji przez Wikariusza Apostolskiego z miasta Ehbreitstein. Ponadto prócz wyżej wymienionych sześciuset trzydziestu czterech Parafii z obrębu Królestwa Pruskiego, wszystkie te Parafie, które znajdują się na terytoriach Książąt Koburskich, Homburskich i Oldenburskich.

[10] Diecezję Münster, która jako Sufragania należy do Metropolii Kolońskiej tworzy dwieście osiemdziesiąt siedem parafii w obrębie Królestwa Pruskiego i niektóre inne, znajdujące się poza granicami tego Królestwa lecz aktualnie na terenie tej Diecezji, co do których zastrzegamy Sobie i Naszym Następcom, o ile Bóg pozwoli prawo decydowania w przyszłości. Ponadto przyłączamy regiony zwane Recklinghausen – Strekrathensen i Reenen, niegdyś należące do Diecezji Kolońskiej, z wyłączeniem jednakże Parafii Oeffelt, znajdującej się na terenie Belgii. Ze zniesionej diecezji Akwizgrańskiej przyłączamy Kościoły kantonalne zwane Calcar – Cleve – Cranenburg – Dülken – Geldern – Goch – Kempen – Meurs – Rheinberg – Wankum – Wesel – oraz Xanten wraz ze swoimi Kościołami pomocniczymi i z nimi złączonymi, z wyłączeniem jednakże tych, które obecnie podlegają władzy Króla Belgów. Dołączamy również następujące parafie: Elten i Emmerich z Kościołem filialnym, w którym pracują jeszcze misjonarze holenderscy, następnie Parafię Damme, którą wydzielamy z Diecezji Osnabrück i Parafię Oldenburg, którą odłączamy od Misji Nordyckiej, należącej do władztwa Księcia Oldenburskiego. Następnie obecnemu i tymczasowemu Biskupowi Münster powierzamy do wieczystego zarządzania i administrowania pięć następujących Parafii: Brechterbeck – Ibbenbüren – Mettingen – Reck oraz Halverde, które dotychczas były tymczasowo administrowane przez Sufragana z Osnabrück, aż do odwołania przez Stolicę Apostolską.

Kościół Biskupi w Paderborn, Sufragania Metropolii Kolońskiej jako Diecezja pozostaje w dotychczasowych granicach. Dołączamy do niej drugą, już zniesioną Diecezję w Corvey z całym jej terytorium, dotychczas administrowanym przez Wielbego Brata Ferdynanda, Biskupa w Münster, jak również z terenu transreńskiego dawnej Diecezji Kolońskiej następujące Dekanaty: Meschede – Attendorn – Brilon – Wormbach – Medebach oraz Wattenscheid z ich Kościołami parafialnymi i filialnymi, jak również Komisariat Haaren i Parafię Römershagen, ponadto Dekanaty Rietberg i Wiedenbrück, wraz ze swymi Kościołami parafialnymi i filialnymi, które będą odłączone od Diecezji Osnabrück. Następnie z powodu zniesienia diecezji Mainz i Regensburg, Parafie Siegen i Obernepffen, miasto Heiligenstadt ze swym Dekanatem, Dekanaty Beuren, Bischofbrode, Kirchworben, Kühlstädt, Langenfelde, Neuendorf, Nordhausen, Rüstenfelde i Wiesenfelde razem ze swoimi Kościołami parafialnymi i filialnymi. Również miasto Erfurt wraz ze swymi trzema przedmiejskimi Kościołami. Także Parafie istniejące na terenie Wielkiego Księstwa Saksonii Weimarskiej, jak również Parafia Eppe w Księstwie Waldeck, poza terenem Królestwa Pruskiego, która będzie odłączona od Diecezji Kolońskiej. Od Apostolskiego Wikariatu Misji Nordyckiej obecnym i przyszłym Biskupom w Paderborn powierzamy do wieczystej administracji następujące Parafie: Minden w Westfalii oraz w Prowincji Saksońskiej: Adersleben, Althaldensleben, Ammensleben, Aschersle-

ben, Hatmersleben, – kościoły św. Andrzeja i św. Katarzyny w Halberstadt, Hammersleben, Hedersleben, Huisburg, Magdeburg, Marienbeck, Marienstuhl, Meyenhof, [11] Stendal, Halle i Burg. Uwzględniamy jednak podeszły wiek i wielkie zasługi dla Kościoła i Religii Katolickiej Czcigodnego Brata Franciszka Egon von Fürstenberga, Biskupa Paderborn, zarazem Wikariusza Apostolskiego dla Misji Nordyckich i nie chcemy obciążać go nowymi obowiązkami administracyjnymi, dlatego też zarządzamy i nakazujemy, by nie wprowadzać nic nowego, pozostawić wszystko w obecnym stanie, szczególnie poszerzenie Diecezji Paderborn, co może nastąpić dopiero wtedy, gdy po odejściu ze Stolicy Biskupiej godnego pochwały Biskupa Franciszka Egon mocą decyzji Stolicy Apostolskiej zostanie mianowany nowy Biskup. Do tego czasu wszystkie miejscowości i Parafie, które zostały odłączone od diecezji Kolonia i Osnabrück zostaną powierzone przez Nas specjalnemu Wikariuszowi Apostolskiemu, który ma administrować aż do wakatu na funkcji Biskupa Paderborn i objęcia rządów przez nowego Biskupa. Podobnie tymczasowo nowy Wikariusz Apostolski będzie administrował tymi miejscowościami i parafiami, które zostały odłączone od Diecezji Münster, następnie od Diecezji Regensburg, zarządzane przedtem przez Biskupa z Corvey, obecnego Biskupa Münster.

Diecezje Arcybiskupie Gnieźnieńska i Poznańska na wieki ze sobą połączone, będą składały się z tych miejscowości, jakie obejmują po dokonanych przez Nas ostatnio opisie Diecezji Królestwa Polskiego, z wyjątkiej jednakże Dekanatów: Człuchowskiego, Tucholskiego i Kamińskiego, przyłączonych do Diecezji Chełmińskiej, o czym niżej. Ponadto Dekanaty: Kruszwicki, Inowrocławski i Gniewkowski, które dotychczas podlegały jurysdykcji Gdańskiego Wikariusza Generalnego, odłączy się od Diecezji Włocławskiej. Dekanat Ostrzeszowski i Kępneński odłączy się od Diecezji Wrocławskiej. Ten podział obu Diecezji zlecamy Wykonawcy Naszego Dokumentu

Diecezja Chełmińskiego Kościoła Biskupiego, Sufragania Arcybiskupstwa Gnienieńskiego i Poznańskiego będzie składała się z dwustu pięćdziesięciu Parafii, mianowicie ze swymi pomocniczymi i filialnymi Kościołami z Dekanatów Łasińskiego, Radzyńskiego, Nowomiejskiego, Lubawskiego, Lidzbarskiego, Brodnickiego, Golubskiego, Toruńskiego, Chełmińskiego, Chełmżyńskiego i Górzeńskiego oraz z Parafii zwanej Białuty. Ten ostatni Dekanat i parafia Białuty należały do Diecezji Płockiej, obecnie pozostają pod zarządem Sufragana Chełmińskiego. Ponadto z Dekanatów Gdańskiego, Puckiego, Mirachowskiego, Tczewskiego, Starogardzkiego, Gniewskiego, Nowskiego, Świeckiego, Lęborskiego, Człuchowskiego, Tucholskiego, Kamińskiego i Fordońskiego. Te Dekanaty poprzednio należały do Diecezji Włocławskiej, obecnie zaś podlegają administracji Gdańskiego Wikariusza Apostolskiego. Ponadto z terytorium zwanego Oliwskim, jak wyżej wymienione, jednakże dopiero, gdy zawakuje ono po jakiegokolwiek formie odejścia Osoby obecnego Opata.

Jako, że doniesiono nam, iż w Chełmnie brak jest odpowiednich zabudowań dla Biskupa i Kapituły, niniejszym zezwalamy Wykonawcy tego Dokumentu, by po wysłuchaniu zainteresowanych i dojrzałym rozważeniu, pozostawiając Tytuł i nazwę Biskupstwa Chełmińskiego, po wyszukaniu odpowiednich dla Kościoła zabudowań, jeśli to będzie uważał za słuszne w Panu, przeniósł rezydencję Biskupa

i Kapituły do Pelplina, przy jednoczesnym zapewnieniu należytego utrzymania Katedrze Chełmińskiej.

[12] Diecezja Wrocławskiego Kościoła Biskupiego poddana bezpośrednio Stolicy Apostolskiej będzie składała się z dotychczasowego terytorium, z wyjątkiem Dekanatów Ostrzeszowskiego i Kępnowskiego i, przyłączonych, jak powyżej do diecezji Poznańskiej oraz z Dekanatów Bytom i Pleszewo odłączonych od Diecezji Krakowskiej, następnie ze znajdujących się w Łużycach Parafii, Neuzell, zniesionego dawniej – wyłączonego spod jurysdykcji Biskupa klasztoru – oraz innych Parafii, takich, jak Wittichenau, Guntersdorf, Hennersdorf, Pfaffendorf, Ullersdorf, administrowanych dotychczas przez Dziekana Budziszynskiej Kolegiaty św. Piotra w Łużycach. Wszystkie te Parafie, w liczbie sześciuset dwudziestu jednej znajdują się na terenie Królestwa Pruskiego. Pozostają w tej Diecezji również Parafie, które obecnie znajdują się pod władzą austriacką. Przekazujemy również w wieczystą administrację obecnemu i przyszłemu Biskupom Wrocławskim te parafie, które dotychczas były zarządzane przez Apostolskiego Wikariusza Misji Północnych, a mianowicie w mieście Berlinie, Poczdamie, Szpandawie, we Frankurcie nad Odrą, w Szczecinie i w Stralsundzie. Odtąd będą nimi zarządzali proboszczowie z Berlina, jako delegaci Biskupa Wrocławskiego.

Warmiński Kościół Biskupi, również bezpośrednio poddany Stolicy Apostolskiej będzie składał się w dotychczasowego własnego terytorium oraz dodatkowo z Dekanatów: Żuławskiego, Nowostawskiego, Malborskiego, Sztumskiego i Dzierżgońskiego wraz z ich Kościołami pomocniczymi i filialnymi, które zostaną odłączone od Diecezji Chełmińskiej, tak, że Diecezja [Warmińska] będzie obejmowała sto dziewięćdziesiąt Parafii.

Przeto wyżej wymienione Miasta, Kościoły Arcybiskupie i Biskupie, razem z Parafiami i Miejscowościami do nich przynależnymi, jak również mieszkańców obojga płci, stanu zarówno duchownego jak i świeckiego przekazujemy na wieczne czasy tym Kościołom i ich Biskupom, jako ich Miasta, terytorium, Diecezje, Duchowieństwo i Wiernych. Poddajemy ich w sprawach duchowych, w takim zakresie, że każdemu Biskupowi, już mianowanemu lub w najbliższej przyszłości mającemu otrzymać nominację ze Stolicy Apostolskiej będzie wolno czy to osobiście, czy też przez inną osobę (jednakże dopiero wtedy, gdy wyżej wspomniany Józef Biskup Warmiński zacznie wykonywać postanowienia tego dekretu i nadejdzie czas na realizację poszczególnych Naszych zarządzeń) wziąć w prawdziwe, realne, aktualne posiadanie władzę, administrację i wszelkie prawa w Diecezji, jako Ordynariusz w wymienionych Miastach, ich Kościołach i Diecezjach, zarządzanie dochodami, dotacjami a to zgodnie z postanowieniem Dekretu o dobrach doczesnych Kościoła, które ma nie tylko wziąć w posiadanie, ale i utrzymać.

Stąd też, gdy tacy obejmą wskazane przez Nas posiadanie i rządy poszczególnymi Diecezjami tym samym ustaje wszelka jurysdykcja dawnych Ordynariuszy czy też Wikariuszy, bądź Administratorów a udzielone im uprawnienia w terytoriach czy miejscowościach wraz z utratą przez nich jurysdykcji tracą wszelką ważność.

Pragnąc zaradzić potrzebom mieszkańców wspomnianych miejscowości nakazujemy i nakładamy obowiązek przeniesienia wszelkich i poszczególnych dokumentów dotyczących Kościołów, Diecezji, Parafii i miejscowości powyżej odłączonych, wydobytych z dawnych kancelarii, aby w dogodny sposób przekazać je

do Kancelarii Diecezji [13] do których zostały przyłączone i gdzie powinno się je wieczyście przechowywać.

Natomiast aktualni i przyszli Wielebni Bracia Arcybiskupi Pragi i Ołomuńca, jak również Biskupi Hradca Kralowego i Litomierzyc, będą wykonywali swą duchową jurysdykcję podobnie, jak poprzednio w Królestwie Pruskim.

Te natomiast Kościoły Filialne i Parafialne, jak również części parafii nie ujęte w tej dyspozycji, znajdujące się poza obszarem Królestwa Pruskiego, odłączamy od Kościołów macierzystych, znajdujących się w tym kraju i nakazujemy, by je przyłączono do innych Metropolii i Parafii, do których aktualnie przynależą. Podobnie należy uczynić z Parafiami i Kościołami Filialnymi łącznie z ich częstkami, znajdującymi się na terenie Królestwa Pruskiego, które zależą od instancji macierzystych, działających poza tym Królestwem.

Ze względu na rozległość Królestwa Pruskiego i wielkiej liczby diecezjan trudno jest Arcybiskupom i Biskupom udzielać Wiernym Sakramentu bierzmowania, jak również wykonywać wielu innych czynności pontyfikalnych bez pomocy drugiego Biskupa. W związku z tym potwierdzamy zasadność istnienia Sufraganatów w tych Diecezjach Królestwa Pruskiego, w których one mają miejsce. Przywracamy je i na nowo ustanawiamy w Diecezji Kolońskiej i Trewirskiej. W związku z tym, jeżeli który Arcybiskup, czy Biskup, zgodnie z przepisami prawa, poprosi Nas, względnie któregoś z Papieży, Naszych Następców, aby jakiś Duchowny obdarzony odpowiednimi zaletami mógł zostać Sufraganem, po poprzednim przeprowadzeniu procesu kanonicznego, z zachowaniem odpowiednich form, zostanie obdarzony tytułarnym *in partibus infidelium*.

Ze względu na to, że mamy zamiar przywrócić na nowo przesławną i pradawną Kolońską Stolicę Metropolitalną, w zamian za utworzoną na jej miejsce przed dwudziestu laty Siedzibę Biskupią w Akwizgranie i pragnąc dać Miastu Akwizgran pewną rekompensatę, w porozumieniu z Najjaśniejszym Królem Pruskim określamy i postanawiamy, że Kościołowi pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny, poprzednio Katedrze nadajemy tytuł Kolegiaty. Kapituła Kolegiaty będzie składała się z jednej tylko godności Prałackiej Prepozyta i sześciu Kanoników. Przyznawanie godności Prepozyta będzie zastrzeżone Stolicy Apostolskiej, Nadawanie godności kanonickiej będzie w kompetencji na przemian tejsze Stolicy i Arcybiskupa Kolońskiego. Przyznajemy tym Kanonikom, kierowani szczególnymi względami naszymi, prawo noszenia wielkiej jedwabnej kapy, podszytej wypustkami koloru fioletowego, w zimie podszytej skórkami, w czasie zaś letnim mozzetę na rokiecie. Przekazujemy tej Kapitułe uprawnienia, by mogła opracować swój statut na wzór wspomnianych wyżej Kapituł Katedralnych.

Wykonawcą tego Naszego Dokumentu będzie Wielebny Brat Józef, Biskup Warmiński, w którego roztropności i bezstronności pokładamy ufność w Panu. Tego to wyraźnie mianujemy, wybieramy, ustanawiamy i wyznaczamy, by Nasze zamierzenia doprowadził do zamierzonego skutku. [14] Powinien postarać się o odpowiednich Pasterzy dla wakujących Kościołów, co jest najpilniejsze, uporządkować wszystkie problemy Kościołów, postarać się o ich odpowiednie udotowanie, wykorzystując środki do tego konieczne ze szczodroblewości i dobrej woli godnego pochwały Najjaśniejszego Króla Pruskiego, który jako pełen dobrej woli Dostojnik zadeklarował swoją wielką przychylność w dziele szybkiego uporządkowania

w swoim Imperium problemów swoich katolickich poddanych i bezzwłocznego ustanowienia nowych Diecezji w Królestwie Pruskim:

Winno się autorytetem królewskim ustalić tyle czynszu z publicznych lasów, ile jest potrzebne do udotowania Diecezji. Roczny z nich dochód, z wszystkich obciążeń czynszowych, należy swobodnie pobierać do ilości, pokrywającej dotację poszczególnych Diecezji, jeżeliby aktualnie takiej nie posiadały, uwzględniając, czy została im jeszcze część dawnej dotacji, otrzymają brakującą resztę, tak aby każda Diecezja w przyszłości miała na powrót utrzymanie, które będzie odpowiadało utrzymaniu stołu Arcybiskupa, Biskupa, czy Kapituły, czy wreszcie Seminarium Diecezjalnego, jak również Sufragana i to w takiej ilości, jaka jest im przyznana. Własność przyznanych dotacji będzie ogłoszona w piśmie urzędowym, podpisana przez Króla i dostarczona każdemu Kościołowi. Ze względu jednak na to, że wspomniane lasy, jak zresztą i inne publiczne dobra Królestwa Pruskiego z powodu zaciągniętych pożyczek wojennych znalazły się w zastawie hipotecznym dlatego na żadną ich część nie można nałożyć czynszu ani pobierać dochodu, zanim lasy te będą uwolnione od obciążeń hipotecznych, czyli dopóki skarb królewski nie spłaci wierzycielom hipotek. Najjaśniejszy Król oświadczył publicznie wierzycielom, że w roku tysiąc osiemset trzydziestym trzecim Władze Administracyjne zadecydują, które lasy będą wówczas wolne już od obciążeń, które natomiast będą związane zobowiązaniami dłużnymi. Wówczas też czynsze będą ściągane od roku tysiąc osiemset trzydziestego trzeciego a nawet wcześniej, jeżeli dany las będzie uwolniony od obciążającej go hipoteki, lub uwolniony częściowo i będzie spłacał należności ratami. Całkowity czynsz będą Diecezje mogły otrzymywać od roku tysiąc osiemset trzydziestego trzeciego. Teraz natomiast, aż do roku tysiąc osiemset trzydziestego trzeciego, względnie wcześniej, przy wcześniejszym oddłużeniu, wzmiankowaną sumę pieniędzy, brakującą do wysokości całego czynszu, wypłaci każdej Diecezji Skarb Prowincjalny. Aby zaś uniknąć przedłużenia się terminu poza rok tysiąc osiemset trzydziesty trzeci, biorąc pod uwagę, że Władze Administracyjne wstawiały się za tym, by taki czynsz nie był nakładany, jako że nie zmniejszył się dotychczas dług Państwa, godzien pochwały Król obiecał ponadto i zadeklarował, że jeżeli, co jest ponad wszelkie spodziewanie, zdarzyłaby się zwłoka, wówczas on postara się, że z jego środków finansowych zakupi się tyle ziemi i przekaze Kościołowi wraz z pełnymi do niej prawami, ile będzie konieczne, by roczny z nich dochód wyrównał należności, jakie miałyby wpływać z czynszów, gdyby nie zachodziła wspomniana zwłoka. Wszystko to Najjaśniejszy Król zawrze w dokumentach, sporządzonych w obowiązującej w Królestwie formie, podpisze je i w ten sposób nabiorą w swoim czasie mocy obowiązującego prawa. Wówczas wyżej wspomniany Biskup Józef tego rodzaju dokumenty prześle poszczególnym Kościołom, gdzie powinny być pilnie przechowywane.

[15] Te dochody zgodnie z obietnicą Królewską, jako że są przekazywane w zamian za roczne kwoty dotacyjne, mają być wolne od wszelkich obciążeń i wynosić w przypadku Arcybiskupa Kolońskiego, Gnieźnieńskiego i Poznańskiego dwanaście tysięcy talarów pruskich, dla Biskupa Trewiru, Münster, Paderborn i Chełmińskiego osiem tysięcy talarów teje monety, natomiast dla Biskupa Wrocławia dwanaście tysięcy talarów teje monety, ponadto dochód z majątku Würben w Prusach, przeznaczony na potrzeby stołu Biskupiego, z zachowaniem wszystkich tych dochodów,

które otrzymuje z pozostałej części Diecezji, poddanej ziemskiemu zwierzchnictwu Najdroższego w Chrystusie Naszego Syna, Cesarza Austrii oraz Apostolskiego Króla Węgier i Czech. Co zaś dotyczy dotacji Warmińskiego Kościoła Biskupiego, z zachowaniem dóbr i dochodów, które aktualnie posiada, nie deklarujemy nic nowego, jednakże w swoim czasie, na interwencję Stolicy Apostolskiej jego dochody będą zrównane z dochodami innych Diecezji w Królestwie Pruskim.

W podobny sposób Kapituła Metropolitalnego Kościoła w Kolonii otrzyma następującą dotację roczną: Prepozyt dwa tysiące talarów pruskich, podobnie Dziekan. Każdy z dwu pierwszych Kanoników rzeczywistych po tysiąc dwieście talarów, sześciu kolejnych Kanoników po tysiąc talarów, dwaj, zajmujący ostatnie miejsca Kanonicy po osiemset talarów. Każdy z czterech Kanoników honorowych otrzyma sto talarów i każdy z ośmiu Wikariuszy, czyli Prebendarzy otrzyma po dwieście talarów.

W Arcybiskupim Kościele Gnieźnieńskim Prepozyt i sześciu Kanoników, którzy odąd będą stanowili Kapitułę, pozostaną przy swoich dotychczasowych dochodach. W Kapitulie Arcybiskupiej Kościoła Poznańskiego dochody roczne będą kształtowały się następująco: Prepozyt otrzyma tysiąc osiemset talarów, Dziekan również tysiąc osiemset talarów, dwaj pierwsi Kanonicy po tysiąc dwieście talarów, czterej następni po tysiąc talarów, dwaj, zajmujący ostatnie miejsca po osiemset talarów. Każdy z czterech Kanoników honorowych po sto talarów i każdy z ośmiu Wikariuszy, czyli Prebendarzy po dwieście talarów.

W Kapitułach Katedralnych Kościołów zarówno w Trewirze jak i w Paderborn Prepozyt będzie otrzymywał tysiąc czterysta talarów, Dziekan również tysiąc czterysta talarów, dwaj pierwsi Kanonicy po tysiąc talarów, dwaj następni po dziewięćset talarów⁷, każdy z kanoników honorowych otrzyma po sto talarów oraz każdy ze sześciu Wikariuszy, czyli Prebendarzy po dwieście talarów.

W Kościele Biskupim w Münster Prepozyt będzie otrzymywał tysiąc osiemset talarów, tyleż samo talarów otrzyma Dziekan. Dwaj pierwsi z grona Kanoników otrzymają po tysiąc dwieście talarów, czterej następni po tysiąc talarów, dwaj ostatni w gronie po osiemset talarów, każdy z czterech Kanoników honorowych otrzyma po sto talarów oraz każdy z ośmiu Wikariuszy, czyli Prebendarzy otrzyma po dwieście talarów.

W Chełmińskim Kościele katedralnym Prepozyt będzie otrzymywał tysiąc dwieście talarów, tyle również otrzyma Dziekan. Pierwszy Kanonik otrzyma tysiąc talarów, drugi dziewięćset talarów, każdy z sześciu pozostałych po osiemset talarów, każdy z czterech [16] Kanoników honorowych po sto talarów, każdy ze sześciu Wikariuszy, czyli Prebendarzy otrzyma po dwieście talarów.

We Wrocławskim Kościele katedralnym Prepozyt będzie otrzymywał dwa tysiące talarów, Dziekan również dwa tysiące, pierwszy z Kanoników – Scholastyk będzie otrzymywał tysiąc pięćset talarów, dwaj kolejni Kanonicy po tysiąc sto talarów, siedmiu następnych po tysiącu talarów, każdy z sześciu Kanoników honorowych po sto talarów, każdy z ośmiu Wikariuszy, czyli Prebendarzy po dwieście talarów.

W Warmińskim Kościele Biskupim według Naszego oświadczenia nie będzie zmian w udotowaniu tamtejszej kapituły, zastrzegamy jednakże sobie, Stolicy Apo-

⁷ Dopisek ręczny, uzupełnia tekst opuszczony w dokumencie: *pozostali czterej po osiemset talarów.*

stolskiej i Naszym Następcom, że w przyszłości może nastąpić zmiana celem zrównania uposażeń z innymi Kościołami Królestwa Pruskiego.

W Kościele Akwizgrańskim, w utworzonej przez nas Kapitułę Kolegiackiej będzie jedna tylko osoba Prałata, mianowicie Prepozyta i sześciu Kanoników, którzy pozostaną przy swoich dotychczasowych dochodach.

Polecamy również wspomnianemu Józefowi, Biskupowi Warmińskiemu, by zatroszczył się o Seminarium Duchowne, które powinny istnieć w każdej Diecezji z zachowaniem tych dóbr, które dotychczas posiadają, by postarał się o przekazanie im częściowego, czy też jeśli okoliczności na to pozwolą, całkowitego udotowania, odwołując się do życzliwego usposobienia Najjaśniejszego Króla Prus.

Polecamy również temuż Biskupowi Józefowi, by postarał się o odpowiednie rezydencje dla każdego z Biskupów, przygotowując bądź dawne ich domy, jeśli jest to możliwe, bądź starając się u Króla o odpowiednie pomieszczenia w miastach, ale też, o ile okoliczności na to pozwolą o letnie rezydencje i o ile to możliwe, o domy dla Prałatów, Kanoników i Wikariuszy, czyli Prebendariuszy, jak również dla Kurii Biskupiej, Kapituły i Archiwum.

Ze względu na konieczność utrzymania w dobrym stanie budowlanym Kościołów Metropolitalnych, jak i Katedralnych, w tym zniesionych już Katedr w Corvey i Akwizgranie, jak i dla sprawowania Kultu Bożego i utrzymania służby kościelnej, winny być odpowiednio zagospodarowane te dobra kościelne, które obecnie są w posiadaniu Kościoła, a których posiadanie Najjaśniejszy Król zagwarantował. Ufamy, że w skrajnym przypadku wyżej wymienione potrzeby będą mogły być zaspokajane z łaskawości i zasobów skarbu królewskiego.

Na wspomnianego Biskupa Józefa nakładamy obowiązek, by każdy Sufraganat Arcybiskupi i Biskupi posiadał wystarczającą dotację, by wszystkim Arcybiskupom i Biskupom wystarczało na zatrudnienie Wikariuszy Generalnych i Kurii oraz na utrzymanie urzędników, co jest zgodnie z uprzejmym zarządzeniem Króla Pruskiego.

Jako, że Najjaśniejszy Król Pruski obiecał Nam, iż dopomoże do remontów tych domów, w których przebywali emerytowani, względnie chorzy duchowni, także ci niedyscyplinowani, których wybryki należało powstrzymać, jak również obiecał, że pomoże budować nowe, gdzie ich braknie, z tego też względu polecamy Biskupowi Józefowi, by zapoznał się z tym, co już przedsięwziął przesławny Król i po wysłuchaniu zainteresowanych Biskupów diecezjalnych, pod których jurysdykcją te domy mają pozostawać, by zarządził wszystko, co konieczne do ich udotowania.

[17] Ponieważ w zniesionych Kościołach Katedralnych w Corbey i Akwizgranie znajdują się święte paramenty, służące tam do odprawiania mszy Pontyfikalnych, obecnie już niepotrzebne, przekazujemy je wyżej wspomnianemu Biskupowi Józefowi i pozwalamy na przeniesienie ich dla większej wygody do Kościoła Arcybiskupiego Diecezji w Kolonii, jeżeli zaś uzna za stosowne może je przekazać do któregoś Kościołów w Królestwie, gdzie znajdą lepsze zastosowanie.

Mając świadomość co do przychodów przeznaczonych dla wyżej wspomnianych Kościołów Arcybiskupich i Biskupich w Królestwie Pruskim, zarządzamy, że winny one być następująco zapisane w Księgach Kamery Apostolskiej, mianowicie tysiąc florenów złotych ze skarbu Państwa dla Kościoła Kolońskiego, połączone Gniezno i Poznań również tysiąc, Kościół Wrocławski we florenach tysiąc sześćset

sześć i dwie trzecie, Kościoły w Trewirze, Münster, Paderborn, Chełmnie i Warmiński po sześćset sześćdziesiąt sześć i dwie trzecie florena.

Pragnąc, by te wszystkie nasze zamierzenia były w sposób właściwy, pomyślnie i szybko doprowadzone do pomyślnego skutku, udzielamy wspomnianemu wyżej Józefowi, Biskupowi Warmińskiemu, wykonawcy tego Dokumentu wszelkich i poszczególnych, koniecznych czy też użytecznych do osiągnięcia skutku uprawnień, aby po udotowaniu poszczególnych Kościołów przystąpił zgodnie z obowiązującymi prawami Królestwa do erekcji, czy też ponownego powoływania dawniej istniejących Kościołów i Kapituł i do szczegółowego opisywania terytorium Diecezjalnego. Winien ponadto wykonać wszystkie powyżej zawarte polecenia, a to na mocy udzielonych sobie przez Stolicę Apostolską uprawnień, w sposób wolny i zgodny z prawem. Ponadto udzielamy Biskupowi Józefowi uprawnień, ze względu na odległości od jego Rezydencji, skutkiem których trudno będzie wykonać zleczone mu zadania, by dobrał sobie jedną lub kilka osób równych sobie, bądź obdarzonych inną godnością kościelną, które może subdelegować. Zarówno on osobiście, jak i osoby przez niego subdelegowane, gdyby zrodziły się jakiegokolwiek zarzuty co do ich decyzji będą miały możność, jednakże w granicach prawa, oddać wszelkie apelacje i podać definitywne rozstrzygnięcie.

Na tegoż do biskupa Józefa nakładamy obowiązek, by egzemplarze poszczególnych akt, prowadzone bądź przez niego samego, bądź przez osoby delegowane do wykonania poleceń niniejszego Dokumentu były sporządzone w ciągu najbliższych czterech miesięcy od ich realizacji i przesłane w swoim autentycznym kształcie do Stolicy Apostolskiej, gdzie będą przechowywane w Archiwum Kongregacji Konsystorialnej.

Zamieszczamy tutaj Dokument, oraz jego treść i postanowienia, z tego również względu, że ludzie jakiegokolwiek stanu, zawodu, godności, warci wzmianki mający do tego prawo, mogą być obecnie lub w przyszłości będą zainteresowani jego treścią i nie zechcą się z nim zgadzać. Inni z nich, do tego nie powołani mogą uważać, że niedostatecznie lub w ogóle nie zostali wysłuchani. Mogą również podawać, że doszło do obrazy prawa, uciekać się do pretekstu odbierania przywilejów, podawania jakichś przypadków, cofnięcia najważniejszych przywilejów powołując się na kano ny prawa kanonicznego, podając że postanowienia te obciążone są błędem nieważności, [18] że nie zgadzają się z naszymi prawdziwymi intencjami i intencjami tych, których one dotyczyły, obciążone ponadto jakimś defektem, zapewne, według nich dużym, być może nieumyślnym, ale bardzo ważnym. Mogą podać jako przykład, że w przytoczonych tekstach nie zachowano należytych formalności i im podobnych. Mogą podawać również, że sprawy tam przedstawione nie zostały dostatecznie jasno wyjaśnione, zweryfikowane, uzasadnione, przyczyny ich niezbyt dokładnie przytoczone, zweryfikowane i usprawiedliwione i że z tego względu można je podważać, sprzeciwić się im, w jakiegokolwiek sposób przeciw nim wykroczyć, zawiesić ich obowiązywalność, lub ją powstrzymać, ograniczyć a ponadto żądać przywrócenia stanu pierwotnego, uciekać się do poszukiwania jakiegoś faktu prawnego, zaprzeczającego formie lub faktom zawartym w dokumencie. Ten Dokument zachowuje swoje znaczenie nawet wbrew sprzeciwiającym się jemu postanowieniom, odwołaniom, zawieszeniom, ograniczeniom, dekretom i deklaracjom, czy to ogólnym, czy też specjalnie wydanym. Na zawsze jest i pozostaje uwolniony od ich treści. Wi-

nien być traktowany jako wyraz Naszej troski duszpasterskiej, pełnego rozeznania i decyzji Naszej pełnej władzy Apostolskiej, cieszy się mocą i ważnością wiecznie trwałą i skuteczną, stąd też powinien czerpać swoją pełną i integralną skuteczność i przez wszystkich, których dotyczy winien być przestrzegany nienaruszalnie teraz i w przyszłości. Wyżej wymienionym Biskupom Kościołów, Kapitułom i innym, na których korzyść ten Nasz Dokument wydano winien służyć w nawet w najdalszej przyszłości. Nikt, jaką bądź cieszyłby się godnością nie może ich zmuszać, molestować, nękać, zakłócać spokój, lub przeszkadzać ani też powoływać ich do weryfikacji jakichkolwiek zawartych tu postanowień, pozywać ich do sądu lub działać przeciw nim pozasądowo. Jeżeli komuś jakkolwiek godnością obdarzonemu, świadomie lub nieświadomie zdarzyło się wystąpić przeciw temu Dokumentowi będzie to wystąpienie nieprawne i nieważne, tak mianowicie chcemy i postanawiamy.

Nie sprzeciwiają się temu Dokumentowi twierdzenia, że nie wolno znosić uprawnień raz nabytych i że należy wezwać przy znoszeniu takich uprawnień osoby zainteresowane, co jest zwyczajową zasadą działań Kancelarii Apostolskiej. Nie posiadają przeciwstawnej mocy statuty wspomnianych Kościołów i ich zwyczaje, niepamiętne przywileje, indulty i nadania, nawet te, które posiadają zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej, choćby były najbardziej specyficzne, godne wyraźnego wspomnienia, jak również inne specjalnie uzyskane papieskie, w czasie Synodów Prowincjalnych bądź Powszechnych, różnego rodzaju postanowienia, które wszystkie i poszczególne z ich całą treścią, formą, jeżeli miała być o nich wzmianka, lub w szczególny sposób należało je uwzględnić, Naszą Apostolską powagą cytowaliśmy dosłownie, niczego nie opuszczając, zachowując również zastosowaną w nich formę, tym Dokumentem uważamy je za unieważnione. Dla osiągnięcia zamierzonego celu w najszerszym i najpełniejszym wymiarze, kierowani pewną wiedzą i pełnią władzy znosimy je i nakazujemy ogłosić ich zniesienie, nie zważając na wszelkie sprzeciwy.

Polecamy również, by Transumpty naszego Dokumentu, także drukowane, podpisane jednakże ręką jakiegoś Notariusza Publicznego i opatrzone pieczęcią jednego z Dostojników Kościelnych, znalazły wszędzie, gdzie będą dostarczane i okazywane taką samą wiarygodność, jaką posiada oryginał.

Stąd też nikomu z ludzi nie będzie wolno naruszać lub sprzeciwiać się zuchwale temu Dokumentowi znoszenia, wygaszenia, [19] anulacji, restytucji, erekcji, łączenia, rozdzielania, rozłączenia, oddzielania, dopasowania, przystosowywania, określenia, zezwalania, indultu, darowania, przyznawania, uzupełniania, postanowienia, deklaracji, polecenia, poruczenia, rozkazu, Dekretu naszej woli i w jakikolwiek sposób jemu się sprzeciwiać.

Gdyby jednak ktoś ośmielił się niech wie, że dotknie go gniew Wszchemogącego Boga i świętych Apostołów Piotra i Pawła.

Dan w Rzymie u Świętej Maryi Większej w roku Wcielenia Pańskiego
tysięcznego, osiemsetnego dwudziestego pierwszego,
w dniu siedemnastych Kalend sierpniowych⁸,
Naszego Pontyfikatu roku dwudziestego pierwszego.

⁸ Czyli w dniu 16 lipca 1821 roku.

II. ZMIANA GRANIC DIECEZJI WARMIŃSKIEJ W 1861 ROKU

Biskupi Chełmiński i Warmiński na podstawie wzajemnego porozumienia ustalili granice obojga Diecezji. Ich porozumienie zostało zatwierdzone kanonicznie dekretem Papieskiej Komisji Konsystorialnej w dniu 15 maja 1859 roku i w dniu 27 kwietnia bieżącego roku otrzymało potwierdzenie Najwyższej Władzy Krajowej.

Dokument opisu zmiany granic z dnia 1 października (5 października) niniejszym rozporządzeniem gabinetowym zostaje podany do wiadomości.

1. DOKUMENT OPISU ZMIANY GRANIC

[208] Aby ułatwić duszpasterstwo katolików mieszkających na pograniczu Diecezji Warmińskiej w dawnym Biskupstwie Pomezańskim, które później zostało połączone z Diecezją Chełmińską, Biskupi Warmiński i Chełmiński, po otrzymaniu odpowiedniego zezwolenia, postanawiają, aby tych katolików, których miejsca zamieszkania są oddalone mniej niż dwie mile od kościołów warmińskich, uwolnić od związku z Diecezją Chełmińską i miejscowości te przekazać Diecezji Warmińskiej, by mogły wejść w skład pobliskich kościołów warmińskich, z którymi dotychczas utrzymywały kontakt. Po naradzie z oboma Kapitułami, określono nowe granice pomiędzy Biskupstwami i poproszono Jego Świątobliwość, by udzielił temu rozgraniczeniu sankcji kanonicznej. Otrzymano ją na mocy Dekretu Papieskiej Komisji Konsystorialnej z dnia 15 maja 1859 roku. Jego Wysokość Król w dniu 27 kwietnia obecnego roku zgodził się, jako Władca na nowe rozgraniczenie obu Biskupstw.

Zmiana granic między Biskupstwami Warmińskim i Chełmińskim, zgodnie z decyzjami najwyższych Autorytetów będzie przedstawiała się następująco:

1. W powiecie S z c z y t n o⁹ od granicy z Królestwem Polskim począwszy, do Warmii będzie należała ta część powiatu, która znajduje się po prawej stronie rzeki Omulew, w związku z tym cały ten okrąg będzie należał do Warmii. Krańcowymi miejscowościami tego Biskupstwa będą: Baranowo¹⁰, Przeździek Mały¹¹, Chwalibogi¹², Róklas¹³ i Wesołowo¹⁴.

---

⁹ Placówkę duszpasterską ustanowiono w Szczytnie dopiero od 1872 roku. Najbliższy punkt duszpasterski w Wielbarku, gdzie msze św. odprawiał wikariusz z Lesin Wielkich, istniał dopiero od 1868 roku.

¹⁰ Baranowo, jak wyżej, obecnie parafia Opaleniec.

¹¹ Przeździek Mały, jak wyżej, obecnie parafia Wielbark.

¹² W dokumencie nazwa Kanwiese obecnie Chwalibogi.

¹³ Róklas, miejscowość wykazana na mapie, jednakże bez przynależności parafialnej, prawdopodobnie tylko pojęcie geograficzne.

¹⁴ Wesołowo, obecnie parafia Wielbark.

Do Biskupstwa Chełmińskiego będą należały znajdujące się w powiecie nidzickim miejscowości: Róg¹⁵, Ruszkowo¹⁶, Szadek¹⁷, Małga – Piec i Małga – Młyn¹⁸.

2. Rozgraniczenie w powiecie N i d z i c a¹⁹ przeprowadza się w następujący sposób, że do Warmii będą należały następujące miejscowości: Rekowica²⁰, Dębowiec, Omulew Młyn, Omulew Piec, Omulew²¹, Natać Duża i Natać Mała²².

Natomiast do Chełmna należą następujące miejscowości: Małga, Majna Góra²³ *Dubben* – Karczma, Czarnowo²⁴ i Jabłonka²⁵ jako krańcowe punkty graniczne.

3. Powiat O s t r ó d a²⁶ będzie przecięty nowymi granicami Diecezji w ten sposób, że do Warmii będą należały następujące miejscowości Dąbie²⁷, Brzeźno Łyńskie²⁸, Lipowo Kurkowskie, Marózek i Szwaderki²⁹, Nadrowo³⁰, Lutek³¹, Pawłowo³², Lichtajny³³, Drwęck³⁴, *Heidemuhle*³⁵, Świętajny³⁶, Nowa Wieś³⁷, Tolejny³⁸,

¹⁵ Róg, obecnie parafia Muszaki.

¹⁶ Ruszkowo, obecnie parafia loco.

¹⁷ Szadek, nie ustalono.

¹⁸ Małga – Piec i Małga – Młyn, w XX wieku teren wiosek zamieniono w poligon wojskowy.

¹⁹ W Nidzicy placówkę duszpasterską ustanowiono w 1854 roku, parafię erygowano w 1860 roku.

²⁰ Rekowica, obecnie parafia Jedwabno.

²¹ Wymienione wyżej miejscowości nie znajdują się w *Roczniku Warmińskim* z 2004 roku.

²² Natać Duża i Natać Mała miały najbliżej do warmińskiej parafii Butryny, obecnie należą do parafii Łyna.

²³ Małga, wieś nieistniejąca. Majna Góra, miejscowość nieustalona.

²⁴ *Dubben* Karczma i Czarnowo – nieustalone.

²⁵ Jabłonka obecnie parafia Łyna.

²⁶ W Ostródzie od 1834 do 1853 roku kapłani z Grabowa odprawiali msze św. dwa razy w roku. Stały duszpasterz był tam od 1853 roku. Kościół budowano od 1856 roku i poświęcono w roku 1856. Parafię erygowano w 1860 roku.

²⁷ Dąbie, mieszkańcy tej wsi najbliżej mieli do warmińskiej parafii Butryny. Obecnie wioska należy do parafii Orzechowo.

²⁸ Brzeźno Łyńskie, obecnie parafia Ruszkowo.

²⁹ Lipowo Kurkowskie, Marózek i Szwaderki, Nadrowo, Lutek i Drwęck najbliżej miały do warmińskiej parafii Butryny. Trzy pierwsze z nich należą obecnie do parafii Orzechowo.

³⁰ Nadrowo, obecnie parafia Najświętszego Serca Jezusowego w Olsztynku.

³¹ Lutek, obecnie parafia Waplewo.

³² Pawłowo, obecnie parafia Olsztynek.

³³ Lichtajny, jak wyżej.

³⁴ Drwęck, obecnie parafia Olsztynek.

³⁵ *Heidemühle* – Borowy Młyn – miejscowość nieustalona.

³⁶ Świętajny, najbliżej do parafii warmińskiej Gryźliny, obecnie parafia bł. Anieli Salawy w Olsztynku.

³⁷ Nowa Wieś, najbliżej do warmińskiej parafii Gryźliny, obecnie parafia Stębark.

³⁸ Tolejny, obecnie parafia bł. Anieli Salawy w Olsztynku.

Mycyny³⁹, Samagowo⁴⁰, Tomaszyn⁴¹, Guzowy Piec, Salminek⁴², Jadamowo⁴³, Tomaryny⁴⁴, Dłużki⁴⁵, *Heegemeister*⁴⁶, Plichta i Dąg⁴⁷, Tabórz⁴⁸, Niedźwiady⁴⁹, Lemanki⁵⁰, Ramoty, Kozia Góra⁵¹ i Głędy⁵².

W Diecezji Chełmińskiej pozostają natomiast następujące miejscowości: Małe Likuzy i Bolejny⁵³, Maróz, Waplewo i Gąsiorowo⁵⁴, Gardyny⁵⁵, Pacóltowo i Kiersztanowo⁵⁶, Polko, Platyny i Zawady⁵⁷, Łęciny⁵⁸, Tolkmity⁵⁹, Parwólki, Barduń, *Jurkenthal*, Stare Jabłonki, Kątno⁶⁰, Zwierzewo⁶¹, Białka⁶², Kaczory⁶³, Florczaki i Gubity⁶⁴. Wszystkie one stanowią punkty graniczne.

---

³⁹ Mycyny, obecnie parafia Biesal.

⁴⁰ Samagowo, obecnie parafia Biesal.

⁴¹ Tomaszyn, najbliższej do parafii Gietrzwałd, obecnie w parafii Wikwałd.

⁴² Guzowy Piec i Salminek najbliższej miały do parafii Gietrzwałd, obecnie w parafii Biesal.

⁴³ Jadaminy, najbliższej do parafii Gietrzwałd, obecnie w parafii Biesal.

⁴⁴ Tomaryny, najbliższej do Gietrzwałdu, obecnie w parafii Gietrzwałd.

⁴⁵ Dłużki, najbliższej do Gietrzwałdu, obecnie w parafii Biesal.

⁴⁶ *Heegemeister* – nieustalone.

⁴⁷ Plichta i Dąg, najbliższej do Gietrzwałdu, obecnie w parafii Łukta.

⁴⁸ Tabórz, jak wyżej.

⁴⁹ Niedźwiady – pojęcie geograficzne koło Łukty.

⁵⁰ Lemanki – u Kętrzyńskiego prawdopodobnie Molza, najbliższej do Gietrzwałdu, obecnie parafia Łukta.

⁵¹ Ramoty i Kozia Góra, obecnie w parafii Łukta, najbliższej miały do warmińskiej parafii Nowe Kawkowo.

⁵² Głędy, najbliższej do warmińskiej parafii Skolity, obecnie parafia Boguchwały.

⁵³ Likuzy i Bolejny, obecnie parafia Łyna.

⁵⁴ Maróz, Gąsiorowo i Waplewo, obecnie parafia Waplewo.

⁵⁵ Gardyny, obecnie parafia Turowo.

⁵⁶ Pacóltowo i Kiersztanowo, obecnie parafia Gietrzwałd.

⁵⁷ Polko, jako pojęcie geograficzne, Platyny i Zawady obecnie w parafii Wigwałd.

⁵⁸ Łęciny, obecnie parafia bł. Anieli Salawy w Olsztynku.

⁵⁹ Tolkmity, obecnie na terenie parafii Wikwałd, opodal Platyn.

⁶⁰ Parwólki, Barduń, *Jurkenthal*, Stare Jabłonki, Kątno – obecnie w parafii Stare Jabłonki.

⁶¹ Zwierzewo, obecnie parafia św. Faustyny w Ostródzie.

⁶² Białka Leśna, obecnie parafia Florczaki.

⁶³ Kaczory, zapewne w pobliżu Ostródy.

⁶⁴ Florczaki i Gubity, obecnie należą do parafii Florczaki.

[209] 4. We wschodniej części powiatu M o r ą g⁶⁵ wioskami granicznymi Warmii będą następujące miejscowości: Wilnowo, Boguchwały, Pojezierze i Roje⁶⁶, *Schillings*⁶⁷, Naryjski Młyn⁶⁸, Niebrzydowo Wielkie⁶⁹, Zbożne i Kępa Kalnicka⁷⁰.

Do Chełmna będą należały następujące miejscowości: Luzajny, Kretowiny⁷¹, Bogaczewo⁷², Maliniak⁷³, Golbity⁷⁴, Nowe Woryty, Woryty Morąskie⁷⁵, Łączno⁷⁶, Królewo⁷⁷, Chojnik⁷⁸.

5. W powiecie P a s ł ę k⁷⁹, który całkowicie przechodzi do Diecezji Warmińskiej miejscowościami granicznymi będą następujące wioski: Kudyński Bór⁸⁰, Tulno⁸¹, Zduny i Awajki⁸². Graniczne miejscowości z Diecezją Chełmińską będą następujące: Sarna⁸³ Wakarowo, Marzewo⁸⁴ i Rybaki⁸⁵.

6. W północno zachodniej części powiatu M o r ą g, nowe rozgraniczenie tych Diecezji zostało tak przeprowadzone, że miejscowości Niedźwiada⁸⁶, Potajmy⁸⁷,

---

⁶⁵ Morąg, od 1869 do 1900 roku kilka razy w roku odprawiali nabożeństwa kapłani z Miłakowa lub Pasłęka. Własny duszpasterz od 1900 roku, kościół wybudowany w 1893 roku z pomocą kurii chełmińskiej.

⁶⁶ Wilnowo, Boguchwały, Pojezierze i Roje miały najbliżej do warmińskiego kościoła w Świątkach, obecnie w parafii Boguchwały.

⁶⁷ *Schillings*, nieistniejąca osada koło wsi Pojezierce nad jeziorem Narie, obecnie parafia Boguchwały.

⁶⁸ Naryjski Młyn od 1855 roku najbliżej miał do kościoła katolickiego w Miłakowie, zarazem do parafii w Eldytach Wielkich, obecnie należy do parafii Boguchwały.

⁶⁹ Niebrzydowo Wielkie, najbliżej miało od 1855 roku do kościoła w Miłakowie, obecnie w parafii Chojnik, filia w Sambrodzie.

⁷⁰ Zbożne i Kępa Kalnicka zostały zapewne przyłączone do placówki duszpasterskiej w Pasłęku, należą obecnie do parafii Kalnik.

⁷¹ Luzajny, wieś nieistniejąca i Kretowiny – obecnie parafia Florczaki.

⁷² Bogaczewo, obecnie parafia Trójcy Przenajświętszej w Morągu.

⁷³ Maliniak, obecnie parafia Trójcy Przenajświętszej w Morągu.

⁷⁴ Golbity, obecnie parafia Bł. Michała Kozala w Morągu.

⁷⁵ Nowe Woryty, Woryty Morąskie, miejscowości nieustalone w okolicach Morąga.

⁷⁶ Łączno, obecnie kościół filialny parafii Bł. Michała Kozala w Morągu.

⁷⁷ Królewo, obecnie należy do parafii Kalnik.

⁷⁸ Chojnik, miejscowość i parafia w dekanacie morąskim.

⁷⁹ W Pasłęku proboszcz parafii św. Mikołaja w Elblągu wybudował kościół w 1855 roku, do którego należeli katolicy mieszkańcy całego powiatu. Stała placówka duszpasterska od 1866 roku. Należały do niej tereny następujących parafii protestanckich: Kwietniewo, Wilczęta, Dobry, Grądk, Kwitajny, Zielonka Pasłęcka, Osiek, Młynarska Wola, Słobity, Stare Siedliska, Lesiska, Ławki, Skowronki, Marianka, Młynary, Nowica, Pasłek, Rychliki, Rogajny, Surowe i Zastawno.

⁸⁰ Kudyński Bór, prawdopodobnie na terenie parafii Chojnik, obecnie pojęcie geograficzne.

⁸¹ Tulno, obecnie parafia Chojnik.

⁸² Zduny i Awajki przyłączono do kościoła w Pasłęku, obecnie parafia Chojnik.

⁸³ Sarna, obecnie parafia Chojnik.

⁸⁴ Wakarowo i Marzewo, obecnie parafia Zielonka Pasłęcka.

⁸⁵ Rybaki, obecnie raczej pojęcie geograficzne w parafii Chojnik.

⁸⁶ Niedźwiada, obecnie pojęcie geograficzne na terenie parafii Jarnołtowo.

⁸⁷ Potajmy w obrębie parafii Jarnołtowo, wieś obecnie nieistniejąca.

Koszajny, Dajny⁸⁸ i Sadławki⁸⁹, Gajdy, Witoszewo i Bądze⁹⁰ przypadają Diecezji Warmińskiej.

Miejscowości takie, jak Girgajny⁹¹, Kreki⁹², Popity⁹³, Wielki Dwór⁹⁴, *Mariental*⁹⁵, Bojdy⁹⁶, Jezierce⁹⁷, *Widschunk*⁹⁸ i Jerzwałd⁹⁹ będą tworzyły zewnętrzną granicę Diecezji Chełmińskiej.

7. W powiecie S u s z¹⁰⁰ zewnętrzne granice Warmii będą tworzyły następujące wioski: Pachutki, Jakubowo, Obrzynowo i Stankowo¹⁰¹ oraz Grażymowo¹⁰².

Takież granice Chełmna będą tworzyły wioski: Janowo¹⁰³, Lubnowy¹⁰⁴, Bronowo¹⁰⁵, Różnowo¹⁰⁶ i Kołodzieje¹⁰⁷.

8. W powiecie K w i d z y n¹⁰⁸ zewnętrzną granicę będą tworzyły następujące miejscowości: Gilwa¹⁰⁹, Otoczyn¹¹⁰, Bądki¹¹¹, Bogusze¹¹², Rudniki¹¹³, Karpiny¹¹⁴,

⁸⁸ Koszajny i Dajny, obecnie w parafii Jarnońtowo.

⁸⁹ Sadławki, obecnie parafia Zalewo.

⁹⁰ Gajdy, Witoszewo i Bądze należą obecnie do parafii Stary Dzierzgoń.

⁹¹ Girgajny, obecnie parafia Zalewo.

⁹² Kreki, obecnie parafia Jarnońtowo.

⁹³ Popity, obecnie parafia Myślice.

⁹⁴ Wielki Dwór, parafia Jarnońtowo

⁹⁵ *Marienthal*, miejscowość nieustalona.

⁹⁶ Bojdy, obecnie parafia Zalewo.

⁹⁷ Jezierce, obecnie parafia Dobrzyki.

⁹⁸ *Widschung* – miejscowość nieustalona.

⁹⁹ Jerzwałd, obecnie parafia Dobrzyki.

¹⁰⁰ W Suszu od 1832 roku odprawiano msze św. dwa razy w roku. Od 1858 roku kapłani z Dzierzgonia odprawiali cztery razy w roku, a od 1871 roku kapłani z Ławy raz w miesiącu. Kaplicę poświęcono w roku 1867. Prawa parafialne od 1902 roku.

¹⁰¹ Pachutki, Jakubowo i Stankowo miały najbliższej do parafii w Krasnej Łące, obecnie należą do parafii Obrzynowo.

¹⁰² Grażymowo należy obecnie do parafii Prabuty.

¹⁰³ Janowo, miejscowość nieustalona, prawdopodobnie między Jerzwałdem i Lubnowem.

¹⁰⁴ Lubnowy, obecnie parafia Kamieniec.

¹⁰⁵ Bronowo, obecnie parafia św. Rozalii w Suszu.

¹⁰⁶ Różnowo, obecnie parafia św. Antoniego z Padwy w Suszu.

¹⁰⁷ Kołodzieje, obecnie parafia Prabuty.

¹⁰⁸ Kościół parafialny w tym mieście konsekrowano w 1858 roku.

¹⁰⁹ Gilwa, obecnie parafia Trumiejki.

¹¹⁰ Otoczyn, obecnie parafia Nowa Wioska.

¹¹¹ Bądki, obecnie filia parafii Cygany.

¹¹² Bogusze koło Bądek, wioska dotychczas należąca do pomezkańskiej parafii Tycnowy. Miejscowości od nr 92–95 miały najbliższej do kościoła w Kwidzynie.

¹¹³ Rudniki, obecnie parafia Kamieniec.

¹¹⁴ Karpiny, obecnie parafia Sadlinki.

Młynki¹¹⁵, Sadlinki i Olszanica¹¹⁶, oraz Grabowo¹¹⁷, gdzie styka się z Wisłą, następnie Sześć Dusz i Lipianki¹¹⁸. Te wioski będą należały do Warmii.

Miejscowości: Albertowo¹¹⁹, Krzykosy¹²⁰, Szczepkowo¹²¹, Otłowiec¹²², Dziwno¹²³, Okrągła Łąka¹²⁴, Kile¹²⁵, Bronisławowo¹²⁶, Kaniczki¹²⁷, które zmierzają ku Wiśle i nawet ją przekraczają, następnie Gniewskie Pole¹²⁸, Pastwa¹²⁹, Nowy Dwór Kwidzyński¹³⁰ i Szkolna Łąka¹³¹, będą stanowiły zewnętrzne granice Diecezji Chełmińskiej.

9. Począwszy od tego ostatniego miejsca pozostaje nienaruszona dawna granica między oboma Diecezjami. Biegnie ona wzdłuż Wisły aż do jej ujścia do Zalewu Wiślanego.

Jego Świątobliwość Papież, swoim najwyższym autorytetem kościelnym uznał te nowe granice i przejście części dawnej Diecezji Pomezjańskiej do Diecezji Warmińskiej oraz odłączył ją od dotychczasowego związku z Diecezją Chełmińską, przekazał Diecezji Warmińskiej w takim zakresie, że każdorazowy Biskup Warmiński będzie uprawniony do wykonywania na tym terenie zwyczajnej biskupiej jurysdykcji, zgodnie z zasadami prawa kanonicznego, na takich samych zasadach, jakie mu przysługują w jego Diecezji.

Z tym ważnym zarządzeniem należy zapoznać Katolików, którzy na tym terenie mieszkają, lub tam się zatrzymują, by mogli zwracać się we wszystkich sprawach duchowych do Ordynariatu Warmińskiego, względnie do tych kapłanów, których tenże im wskaże.

Frombork, 1 października 1861; Peplin, 5 października 1861

Biskup Warmiński
(–) Józef Ambroży Geritz

Biskup Chełmiński
(–) von der Marwitz

¹¹⁵ Młynki, obecnie część wsi Karpiny koło Sadlinek.

¹¹⁶ Sadlinki i Olszanica, obecnie parafia Sadlinki.

¹¹⁷ Grabowo Wielkie, obecnie parafia Nowy Dwór Kwidzyński.

¹¹⁸ Sześć Dusz i Lipianki, należą do parafii konkatedralnej w Kwidzynie.

¹¹⁹ Albertowo, obecnie parafia Nowa Wioska.

¹²⁰ Krzykosy, obecnie parafia Cygany.

¹²¹ Szczepkowo, obecnie parafia Nowa Wioska Trumiejki.

¹²² Otłowiec, obecnie parafia Gardeja.

¹²³ Dziwno, miejscowość nieustalona między Otłowcem i Sadlinkami.

¹²⁴ Okrągła Łąka, obecnie filia parafii Nebrowo Wielkie.

¹²⁵ Kile, prawdopodobnie pojęcie geograficzne w granicach parafii Nebrowo Wielkie, filii Okrągła Łąka.

¹²⁶ Bronisławowo, obecnie filia parafii Nebrowo Wielkie.

¹²⁷ Kaniczki, obecnie w parafii Nebrowo Wielkie.

¹²⁸ Gniewskie Pole, obecnie należy do parafii Janowo.

¹²⁹ Pastwa, obecnie filia parafii Janowo.

¹³⁰ Nowy Dwór Kwidzyński, obecnie siedziba parafii.

¹³¹ Szkolna Łąka, prawdopodobnie pojęcie geograficzne.

2. Najwyższe rozporządzenie gabinetowe

Na Wasz wniosek z dnia 23 tegoż miesiąca jako Władca Terytorialny niniejszym zatwierdzam ustanowioną Dekretem Konsystorialnym w dniu 15 maja 1859 roku regulację granic obu Diecezji.

Berlin, 27 kwietnia 1861 roku

(–) Wilhelm,

potwierdził von Bethmann – Hollweg

III. ZMIANA GRANIC DIECEZJI WARMIŃSKIEJ W 1922 ROKU

ZARZĄDZENIE ORDYNARIATU BISKUPIEGO¹³²

Ustanowienie Administratury Apostolskiej w Gdańsku

Ojciec św. Papież Pius XI Dekretem z dnia 21 kwietnia 1922 roku uznał za zasadne oddzielenie terenu Wolnego Miasta Gdańska od Diecezji Chełmińskiej i Warmińskiej, utworzenie tam własnej Administratury Apostolskiej i mianowanie Najczcigodniejszego księdza Edwarda O'Rourke tytularnego Biskupa Canea tamtejszym Administratorem Apostolskim. Tenże, jak słyszałem, podał już do wiadomości Wielebnego Kleru i Wiernych Wolnego Miasta, w piątą niedzielę po Wielkanocy objęcie swego odpowiedzialnego urzędu.

Z tego względu, że Kler i Wierni części Diecezji Warmińskiej podlegają już jurysdykcji Administratora Apostolskiego, nie mam prawa do oficjalnych słów pożegnania i muszę poprzestać na gorących modlitwach, by towarzyszyła im obfitość łask Bożych i Boże błogosławieństwo.

Dekret o utworzeniu Gdańskiej Administratury Apostolskiej, ogłoszony w *Acta Apostolicae Sedis* z 8 maja b.r. brzmi następująco:

Święta Kongregacja Dla Nadzwyczajnych Spraw Kościoła

Z audiencji u Ojca Świętego, w dniu 21 kwietnia 1922 roku.

Ojciec Święty, Pius, ze zmiłowania Bożego Papież XI pragnąc zapewnić duszpasterstwo na terytorium Wolnego Miasta Gdańska (vulgo Danzig), postanowił, by to terytorium, określone obecnymi granicami politycznymi uwolnić od jurysdykcji Biskupów Chełmińskiego i Warmińskiego i powierzyć własnemu Administratorowi.

Obowiązek zarządzania powyższym terytorium Jego Świątobliwość raczyła, zgodnie z prawami Stolicy Apostolskiej powierzyć Najprzewielebniejszemu Księdzu Edwardowi O'Rourke, tytularnemu Biskupowi Caneńskiemu, powierzając mu taki zakres władzy, jaki posiadają Ordynariusze w swoich diecezjach. Bez względu na wszelkie przeciwne okoliczności.

Dan w Rzymie ze Sekretariatu tejże Świętej Kongregacji, dnia i miesiąca, jak wyżej.

¹³² Podstawę tłumaczenia stanowi tekst opublikowany w *PDE* 7 (1922), s. 153.

F. Borgongini-Duca, pro-Sekretarz.

Tak więc od Diecezji Warmińskiej zostały odłączone i przekazane Administraturze Apostolskiej w Gdańsku parafie dekanatu Nowy Staw i 6 parafii, mianowicie, Gnojewo, Lasowice Wielkie, Mątowny Wielkie, Kończewice, Miłoradz i Pogorzala Wieś, których Arcypasterze od stu lat z miłością i gorliwością apostolską troszczyli się o dobro duchowe powierzonych sobie Wiernych.

Niech obfitość łaski Bożej i Boże błogosławieństwo towarzyszą im przyszłości.

Frombork, dnia 30 maja 1922.

† Augustyn, Biskup Warmiński